دلیل چهارم: روایات

مرحوم بلاغی[1] در رساله‌ای که با عنوان«رساله حرمة حلق لحیه» نوشته است، ۳۷ روایت را از جوامع اهل سنت و کتاب‌های شیعه مطرح کرده است، تلاش ایشان را پاس داشته و متن بررسی احادیث را از روی رساله ایشان پی میگیریم.

ایشان می‌نویسد:

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ

الحمد للّه ربّ العالمین، و الصلاة و السلام علی خیرته من خلقه، محمّد سیّد المرسلین و خاتم النبیّین، و آله الطاهرین.

و بعد، فهذه وجیزة فی حرمة حلق اللحیة، رتّبتها علی فصول:

الفصل الأوّل فیما روی فی ذلک عن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله من طرق الفریقین و فیه عدّة أحادیث:

۱. «أحفوا الشوارب، و أعفوا اللحی». [برهنه کنید شارب را و زیاد و بلند کنید ریش را]

أسنده مسلم، و الترمذی، و النسائی فی جوامعهم من الصحاح الستّة عن ابن عمر، عنه صلّی اللّه علیه و آله[2].

و أسنده ابن عدی فی الکامل عن أبی هریرة، عنه صلّی اللّه علیه و آله[3].

و ابن عدی، و البیهقی فی «شعب الإیمان» عن عمر بن شعیب، عن أبیه، عن جدّه ابن عمر، عنه صلّی اللّه علیه و آله[4].

و الطحاوی عن أنس، عنه صلّی اللّه علیه و آله و زاد فیه «و لا تشبّهوا بالیهود»[5].

قلت: و رواه مع هذه الزیادة شیخنا الصدوق ابن بابویه فی کتابه من لا یحضره الفقیه بقوله: «قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله»[6] و ذکر الحدیث.

و کذا العلّامة فی التذکرة، و الشهید فی الذکری[7].

---

۱. (مرحوم محمد جواد بن حسن ربعی بلاغی در ۱۲۸۲ هجری قمری در نجف به دنیا آمد، شاگرد مرحوم حاج آقا رضا همدانی، مرحوم آخوند و میرزا محمد تقی شیرازی بوده است، وی در ۲۲ شعبان ۱۳۵۲ هجری قمری در نجف وفات یافت از آثار او تفسیر آلاء الرحمن است)

۲. صحیح مسلم ۱: ۲۲۲، ح ۵۲/ ۲۵۹؛ الجامع الصحیح ۵: ۹۵، ح ۲۷۶۳؛ سنن النسائی ۱: ۳۴، ح ۱۵.

۳. الکامل فی ضعفاء الرجال ۵: ۴۱، الرقم ۲۴۲.

۴. شعب الإیمان ۵: ۲۲۰، ح ۶۴۳۹، مع اختلاف یسیر.

۵. شرح معانی الآثار ۴: ۲۳۰.

۶. الفقیه ۱: ۷۶، ح ۳۳۲. فیه: «حفّوا».

۷. تذکرة الفقهاء ۲: ۲۵۳؛ ذکری الشیعة ۱: ۱۵۹ و فیهما: «حفّوا ... لا تتشبّهوا».

و ما ظنّک بحدیث یرسله هؤلاء الأساطین إرسال المسلّمات، خصوصا مع ما هو المعروف من مذهب العلّامة و الشهید فی الروایة، و ما ذکره الصدوق فی أوّل الفقیه من أنّه لا یروی فیه إلّا ما یعمل علیه و یثق به[1].

بیان: فی الصحاح و القاموس فسّرا إحفاء الشوارب بالمبالغة فی قصّها [بریدن][2] و سنری إن شاء اللّه تعالی- فی الأحادیث الآتیة الأمر بإنهاکها[فرسودن، پاک کردن]، و جزّها [بریدن چیدن]، و الأخذ منها[3]، کما جاء أیضا فی أحادیث الفطرة[4] و غیرها، و الظاهر أنّ المراد منها واحد، و [هو] أن لا یترکها علی رَسلها [موی رها شده]، أو یوفّرها [زیاد کردن] کما تفعل المجوس و أهل الکتاب.

و أسند الطبرانی فی الکبیر عن الحکیم بن عمر، عنه صلّی اللّه علیه و آله: «قصّوا الشوارب مع الشفاء»[5].

و أسند أبو داود عن المغیرة بن شعبة، قال: ضِفتُ [مهمان کردم] النبیّ صلّی اللّه علیه و آله و کان شاربی وفاء [دراز]، فقصّه علی سواک[6].

و فی روایة: فوضع صلّی اللّه علیه و آله السواک تحت الشارب و قصّ علیه[7]

و أخرج البزّار عن عائشة: أنّ النبیّ صلّی اللّه علیه و آله أبصر [دید] رجلا و شاربه طویل، فقال صلّی اللّه علیه و آله: «ائتونی بمقصّ [قیچی] و سواک» فجعل السواک علی طرفه، ثمّ أخذ ما جاوزه[8].

و فی نهایة ابن الأثیر:

و فی حدیث عمر بن عبد العزیز: یقصّ الشارب حتّی یبدو الإطار [فاصله میان سرخی لب و موی شارب]، یعنی حرف [کنار] الشفة الأعلی الذی یحول بین منابت الشعر و الشفة[9].

و فی المصباح المنیر:

---

۱. الفقیه ۱: ۳، مقدّمة الکتاب.

۲. الصحاح ۴: ۲۳۱۶؛ القاموس المحیط ۴: ۳۲۰، «ح ف و».

۳. انظر وسائل الشیعة ۲: ۱۳۰، الباب ۷۹ من أبواب آداب الحمّام، ح ۱- ۶.

۴. انظر: سنن النسائی ۸: ۱۳۱، ح ۵۰۵۰- ۵۰۵۴؛ مکارم الأخلاق: ۶۴، الباب الرابع؛ کنز العمّال ۶: ۶۵۳- ۶۵۵، ح ۱۷۲۲۸- ۱۷۲۳۸.

۵. جامع الأحادیث ۶: ۳۵۷، ح ۱۵۳۱۵.

۶. سنن أبی داود ۱: ۴۸، ح ۱۸۸، و فیه: «فقصّه لی».

۷. شرح معانی الآثار ۴: ۲۲۹.

۸. مجمع الزوائد ۵: ۳۰۰۰، ح ۸۸۴۸.

۹. النهایة فی غریب الحدیث و الأثر ۱: ۵۴، «أ ط ر».

الإطار- مثل كتاب- لكلّ شيء ما أحاط به و أطار الشفة اللحم المحيط بها، و سئل عمر بن عبد العزيز عن السنّة فی قصّ الشارب؟ فقال: يقصّ حتّى يبدو الإطار[1].

و روى ثقة الإسلام شيخنا الكلينى فى الكافى مسندا عن الصادق عليه السّلام قال: «قال رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله: من السنّة أن تأخذ الشارب حتّى يبلغ الإطار»[2].

و أسند أيضا عن عبد اللّه بن عثمان، أنّه رأى أبا عبد اللّه الصادق عليه السّلام أحفى شاربه حتّى ألصقه بالعسيب[محل روئيدن مو][3].

قال فى الصحاح: «العسيب: جريدة النخل [شاخه خرما]، و هى السعفة [كچلى/ شاخه بى برگ خرما] ممّا لا ينبت عليه الخوص [برگ درخت خرما]»[4].

و فى القاموس:

جريدة من النخل مستقيمة دقيقة، يكشط [برهنه شدن] خوصها، و الذى لم ينبت عليه الخوص من السَعَف[5]. انتهى.

و المراد من «العسيب» هنا هو الإطار [فاصله ميان سرخى لب و موى شارب]، و وجه المناسبة واضح.

و فى الصحاح: «إعفاء اللحية أن يوفّر شعرها، من عفا الشيء إذا كثر»[6].

و زاد فى القاموس: «أعفى اللحية: وفّرها. و العافى: الزائد و الطويل، و عفا شعر الإبل كثر»[7].

و فى المصباح:

عفا الشيء: كثر، و أعفيته: كثّرته، و فيما نقله عن السرقسطى: تركته حتّى يكثر و يطول، و منه الحديث: «و أعفوا اللّحى»[8]. انتهى.

---

۱. المصباح المنير: ۱۶، «أ ط ر».

۲. الكافى ۶: ۴۸۷، باب اللحية و الشارب، ح ۶، و فيه: «إنّ ... من الشارب».

۳. المصدر، ح ۹.

۴. الصحاح ۱: ۱۸۱، «ع س ب».

۵. القاموس المحيط ۳: ۱۵۷، «س ع ف».

۶. الصحاح ۴: ۲۴۳۳، «ع ف و».

۷. القاموس المحيط ۴: ۳۶۶، «ع ف و».

۸. المصباح المنير: ۴۱۹، «ع ف و».

و يحتمل أن يكون بمعنى قولهم: «أعفاه عن الأمر الفلانى» كما ذكره فى القاموس[1]، أى اتركوا اللحى، أو أعفوها عمّا يراد بالشوارب من الإحفاء و الإنهاك و الجزّ، و يكون الإعفاء هو القدر المشترک بين الإرخاء، و الإيفاء [دراز كردن]، و التوفير [زياد كردن]، كما ستسمعه- إن شاء اللّه تعالى- فى الأحاديث.

و يرشد إليه زيادة الصدوق و الطحاوى؛ لقوله صلّى اللّه عليه و آله: «و لا تشبّهوا باليهود»[2]. أى فى ترک لحاهم لتطول مهما بلغت، و سيأتى- إن شاء اللّه تعالى- ما يدلّ على ذلک.

ما می‌گوئیم:

۱. ما حصل فرمایش ایشان آن است که در روایت به کوتاه کردن سبیل و بلند کردن ریش توصیه شده است اما نه در اندازه‌ای که به یهود شبیه شود.

۲. روایت اگرچه مرسله است ولی از زمره مرسلات فقیه است که بر آن اعتماد داشته است.

۳. مرحوم فیض کاشانی در وافی روایت را به همین نحوه معنی کرده است. [3]

۴. بر استدلال به این روایت اشکال شده است که در آینده خواهیم آورد.

مرحوم بلاغی در ادامه می‌نویسد: «أنهكوا الشوارب و أعفوا اللحى».[پاک کنید شارب را و زیاد و طویل کنید ریش را]

أسنده البخارى فى جامعه عن ابن عمر، عنه صلّى اللّه عليه و آله[4].

۳. «أعفوا اللحى، و جزّوا الشوارب، و غيّروا شيبكم [موی سپید خود را خضاب کند. توجه شود که غيّر الشيب را کتاب‌های لغوی جدید به معنای کندن موی سفید آورده‌اند که با توجه به روایات آینده این معنی نمی‌تواند مراد باشد]، و لا تشبّهوا باليهود و النصارى».

أسنده أحمد عن أبى هريرة، عنه صلّى اللّه عليه و آله[5].

۴. «جزّوا الشوارب، و أرخوا اللحى، و خالفوا المجوس».

أسنده مسلم عن أبى هريرة، عنه صلّى اللّه عليه و آله[1].

---

۱. القاموس المحيط ۴: ۳۶۶، «ع ف و».

۲. الفقيه ۱: ۱۳۰، ح ۳۲۹؛ شرح معانى الآثار ۴: ۲۳۰.

۳. الوافی، ج۱، ص:۹۹

۴. صحيح البخارى ۵: ۲۲۰۹، ح ۵۵۵۴.

۵. مسند أحمد ۲: ۱۵۱، ح ۱۵۱۸، و ۳۳۲، ح ۶۴۲۰، و ۳: ۳۸، ح ۸۴۵۸.

۵. قال شیخنا الصدوق فی کتاب من لا یحضره الفقیه: قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله: «إنّ المجوس جزّوا [چیدن] لحاهم، و وفّروا [زیاد می‌کردند] شواربهم، و إنّا نحن نجزّ الشوارب و نعفی اللحی، و هی الفطرة»[۲].

و فی الحدیث دلالة واضحة علی أنّ جزّ الشوارب و إعفاء اللحی من شعائر الإسلام و المسلمین، کما أنّهما من الفطرة.

۶. أسند الصدوق فی معانی الأخبار عن الصادق جعفر بن محمّد، عن أبیه، عن جدّه علیه السّلام «قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله: أحفوا الشوارب، و أعفوا اللحی، و لا تشبّهوا بالمجوس»[۳].

۷. «خالفوا المشرکین، وفّروا اللحی، و أحفوا الشوارب».

أسنده البخاری، و مسلم، عن ابن عمر، عنه صلّی اللّه علیه و آله، و أتبعه البخاری بقوله: و کان عمر إذا حجّ أو اعتمر قبض علی لحیته فما فضل أخذه، أی ما فضل عن القبضة[۴].

۸. «قصّوا الشوارب، و أعفوا اللحی».

أسنده أحمد عن أبی هریرة، عنه صلّی اللّه علیه و آله[۵].

۹. «وفّروا اللحی، و خذوا من الشوارب».

أسنده الطبرانی فی الأوسط عن أبی هریرة، عنه صلّی اللّه علیه و آله[۶].

۱۰. «أوفوا اللحی، و قصّوا الشوارب».

أسنده الطبرانی فی الکبیر عن ابن عبّاس، عنه صلّی اللّه علیه و آله[۷].

۱۱. «وفّروا عثانینکم [ریش]، و قصّوا سبالکم [سبیل خود را ببرید]».

أسنده البیهقی فی شعب الإیمان عن أبی أمامة، عنه صلّی اللّه علیه و آله[۸].

۱۲. «قصّوا سبالکم، و وفّروا عثانینکم، و خالفوا أهل الکتاب».

---

۱. صحیح مسلم ۱: ۲۲۲، ح ۵۳/ ۲۵۹.

۲. الفقیه ۱: ۷۶، ح ۳۳۴.

۳. معانی الأخبار: ۲۹۱، ح ۱ و فیه: «حفّوا ... لا تتشبّهوا».

۴. صحیح البخاری ۵: ۲۲۰۹، ح ۵۵۵۳، فیه: «کان ابن عمر»؛ صحیح مسلم ۱: ۲۲۲، ح ۵۴/ ۲۵۹، فیه: «و أوفوا اللحی».

۵. مسند أحمد ۳: ۳۸، ح ۸۴۵۸.

۶. المعجم الأوسط ۶: ۲۹، ح ۵۰۵۸.

۷. المعجم الکبیر ۱۱: ۲۲۱، ح ۱۱۷۲۴.

۸. شعب الإیمان ۵: ۲۱۴، ح ۶۴۰۵.

أسنده أحمد، و الطبرانی فی الکبیر و أبو نعیم فی الحلیة، و ابن منصور فی سننه عن أبی أمامة، عنه صلّی اللّه علیه و آله.[1]

و أرسل نحوه القاضی المصری أبو حنیفة فی دعائم الإسلام، عنه صلّی اللّه علیه و آله.[2]

و السبال جمع سبلة- بفتح الباء- و هی الشارب.[3]

و العثنون: اللحیة [یک معنی آن موی روئیده شده بر چانه است]

و لعلّ المراد من مخالفة أهل الکتاب مخالفة الیهود فی إرسال لحاهم بلا إصلاح، و مخالفة النصاری فی حلق لحاهم، أو جزّها من أصولها، فیکون المراد من التوفیر مصداقه الذی یخالف الأمرین.

۱۳. «لا یأخذ من طول لحیته، و لکن من الصدغین»[شقیقه]

أسنده الخطیب عن أبی سعید، عنه صلّی اللّه علیه و آله[4].

۱۴. «خذوا من عرض لحاکم، و أعفوا طولها».

رواه فی الکنز و منتخبه عن مخلّد الدوری فی جزئه عن عائشة، عنه صلّی اللّه علیه و آله[5] و ذکر المناوی إسناد الدیلمی له أیضا[6].

۱۵. «خالفوا علیهم، فحفّوا الشوارب، و أعفوا اللحی».

قاله صلّی اللّه علیه و آله حیثما وفد علیه صلّی اللّه علیه و آله وفد من العجم قد حلقوا لحاهم، و ترکوا شواربهم.

أسنده ابن البخاری[7] عن ابن عبّاس، عنه صلّی اللّه علیه و آله.

۱۶. «لکن ربّی أمرنی أن أحفی شاربی، و أعفی لحیتی».

رواه ابن سعد مرسلا عن عبد اللّه بن عبد اللّه، عنه صلّی اللّه علیه و آله[8].

۱۷. «أمرنا بإحفاء الشوارب، و إعفاء اللحی».

---

۱. مسند أحمد ۶: ۳۵۴، ح ۲۱۷۸۰؛ المعجم الکبیر ۸: ۲۳۶، ح ۷۹۲۴، فیه: «أعفوا عثانینکم»، و حکاه الهندی عن أبی نعیم و أبی منصور فی کنز العمّال ۶: ۶۵۸، ح ۱۷۲۵۷.

۲. دعائم الإسلام ۱: ۱۲۴.

۳. الصحاح ۳: ۱۷۲۴، «س ب ل».

۴. تأریخ بغداد ۵: ۱۸۷، الرقم ۲۶۴۱، ذیل ترجمة أحمد بن الولید المخزومی

۵. کنز العمال ۶: ۶۵۳، ح ۱۷۲۲۵.

۶. مختصر کنز العمّال ۳: ۸۰

۷. حکاه عنه الهندی فی کنز العمّال ۶: ۶۸۲، ح ۱۷۳۸۶؛ فیض القدیر ۳: ۴۳۶، ح ۳۸۹۸

۸. المصدر: ۶۵۷، ح ۱۷۲۴۸.

أسنده أبو داود عن ابن عمر، عنه صلّى اللّه عليه و آله[1] .

۱. سنن أبی داود ۴: ۸۲، ح ۴۱۹۹